

ЛЕА КОЕН

РА~~О~~АЕЛ

enthusia**s**t

Цар и парфюмерист – един драматичен
сблъсък по действителен случай

Снимката на корицата е от личния архив на Едит Арие-Бейкър и представлява семейство Арие в началото на 30-те години на XX век. Публикува се за първи път с изричното разрешение, предоставено на „Ентузиаст“ и на авторката Леа Коен.

Леа Коен

Рафаел

© Леа Коен, автор, 2017

© Биляна Славкова, дизайн на корицата (по идея на автора), 2017

© „Алто комюникейшънс енд пбблишинг“ ООД

Enthusiast – запазена марка на „Алто комюникейшънс
енд пбблишинг“ ООД

ISBN 978-619-164-260-1

ЛЕА КОЕН

РАЗОРЕЛ

РОМАН

enthusiast
София, 2017

На действителната Диги Арие-Бейкър

ПЪРВА ЧАСТ

ПОСЛЕДНАТА НОЩ НА АРИЕ

16. IV. 1943 г.
Полунощ

Тази нощ Рафаел изобщо не заспа.

До сутринта се очакваше да пристигне отговор от Двореца на молбата им за помилване. Беше нелепо, но се чувстваше като на масата в казиното във Варна, когато, далеч от контрола на баща си Исак, залагаше много и обикновено губеше. *Rien ne va plus.** Все пак си даваше ясно сметка, че сегашното положение беше напълно различно. Когато загубеше в казиното, винаги имаше възможност после да навакса, защото беше добър търговски директор и знаеше как да печели пари. Такава възможност нямаше да съществува, ако молбата им бъде отхвърлена. А и въобще, излишно беше да се заблуждава: в дадения случай той не беше никакъв играч. Беше станал по-скоро играчка в нечии ръце. Без изобщо да разбере нито той, нито някой друг от целия клан Арие, как и кога точно се беше случило това.

Ако имаше нещо, в което Рафаел Арие обикновено не се лъжеше, то беше реалната стойност на нещата. Вещи, сделки, но също и хора. Знаеше точно колко струваха. Можеше точно да определи и собствената си цена – равна на неговата част от една просперираща козметична фирма и толкоз. Неговият дял по никакъв

* Край на залаганията (фр.) – стандартна фраза в казината, която оповестява, че залозите вече са направени. – Бел. авт.

начин не беше юридически съответен на една смъртна присъда за спекула. Крайно време беше да изчисли какво беше натежало в съда, за да се стигне до такава разправа с клана Арие и до смъртни наказания, каквито по тия земи не бяха обичайни. Смъртни присъди се издаваха сравнително рядко, и то предимно за политическа дейност. Политиката беше нещо, от което всички Арие страняха – и от предпазливост, и поради липса на призвание. Както подсказваше и самото име на фирмата им – „Жермандре“, Арие се интересуваха от нежни аромати на цветя, които превръщаха в индустрия за разкрасяване. Названието беше френско, но те го запазиха, въпреки че планинското цвете с лек полски аромат, на което принадлежеше и чието ухание се съдържаше в някои от пудрите и парфюмите им, си имаше съответно име и на български – казваше се „подъбиче“ и растеше в някои части на Родопите. Но кой би нарекъл фирмата си за фина козметика „Подъбиче“? Цвете, което интересуваше единствено добитъка по пасищата, едва ли би привлякло интереса на фината женска клиентела, за която произвеждаха Арие.

Чичо му Леон, с когото Рафаел делеше килията, не се съмняваше, че отговорът на молбата им за помилване от Двореца щеше да бъде положителен. Може би като френски поданик не намираше никаква вина у себе си спрямо българската държава, към която беше винаги лоялен. Той заспа от изтощение още в 10 часа вечерта. Разчиташе на брат си Исак, който беше поискал аудиенция при Царя, когото познаваше лично. Рафаел остави чичо си на спокойствие – предпочиташе да го вижда дълбоко заспал, отколкото потънал в черни мисли, както често му се случваше напоследък.

Към полунощ, както всяка вечер през последните три месеца, откакто бяха в Софийския затвор, настъпи отно-

сителна тишина. Мъртвилото беше нарушавано само от отделни стонове, които се чуваха тук-таме от килиите. Беше като нестроен мъжки хор, в който от време на време някой изкрещяваше или приплакваше насън, но и това спадаше към партитурата. Друг път се хлопваше желязна врата и тогава всички наостряха уши. Някой влачеше дървените си нальми по коридора, а дежурният надзирател гъгнеше до него с пресипнал глас. По-неопитните затворници наскачваха всеки път и прилепваха ухо до вратата, опитвайки се да разгадаят какво се случваше с изведения посред нощ. След няколко дни престой обаче и те свикваха и когато стъпките отминаваха, се обръщаха настрани, за да продължат съня си. Най-важното нещо за оцеляването на затворника беше сънят. Тази нощ обаче Рафаел не искаше да спи.

Първите петдесет дни след ареста им, до произнасянето на присъдата, Рафаел и Леон прекараха не в затвора, а в Дирекцията на полицията, където се водеше дознанието. Превръщането на Рафаел в затворническа отрепка отне повече време, отколкото се предполагаше. По-дълго от чичо му Леон, който още след първия побой се сринна – беше готов да лази на четири крака, гледаше дознателите с уплах, но и с покорство, и не отказваше и най-малката милост под формата на чаша вода или парче хляб. Фактически Рафаел не стана отрепка, но след десет дни на побои, завързване за стола или за две куки, които висяха от тавана, заливане със студена вода или след хронично безсъние, на което бяха подлагани, се опита да симулира покорство и дори отчаяние. С него подхранваше надеждата на дознателите за бързи самопризнания. Те щяха да ускорят процеса, а Рафаел интуитивно се досещаше, че имаше причини да се бърза. Така или иначе, предвиденият от закона десетдневен срок не стигна, поради което инспекторът Данаил Коларов, който водеше следствие-

то, поиска от прокурора Тодор Карагъзов, натоварен с делото, още десет дни. Карагъзов не възрази. Той също бързаше. Поради това след приключване и на втория срок обвинението беше криво-ляво скалпено и те – отведени пред съда.

Специалният закон, по който ги осъдиха, предвиждаше от пет до двацет години. Прокурорът Карагъзов поиска обаче смъртна присъда. Съдът се подчини. Доказателствата по делото се съдържаха в два сандъка, които следствието пазеше. Шестстотин и двацет дузини тоалетен сапун. Марка „Дерби“. Производство на тяхната собствена фабрика, известната фирма за козметика и фин сапун – „Арие и Сие“, държател на марката „Жермандре“. „Сапунената афера“, както шумно я бяха нарекли вестниците, отиваше към своя край.

Рафаел не можеше и не желаше да заспи тази нощ. Упорстваше да намери, преди да се съмне, отговорите, които сега го интересуваха. Кога беше започнало всичко това? Къде бяха сбъркали? Какво им се беше изплъзнало от контрол? На тях, на „великите“ Арие, за които всичко изглеждаше постижимо и възможно?

Спомни си с насмешка, но и със съжаление копринените ризи, които носеше, червените кожени ръкавици, с които караше спортния си мерцедес, ароматните пури, които доскоро си поръчваше и с които черпеше принца и няколко приятели от Юнион клуб. Това бяха все аксесоари на една привидна неприкосновеност. Облечена в защитено материално и социално положение, добри връзки, включително в Двореца, и десетки натрупвани с годините малки и големи навици. Те осигуряваха на него и близките му удобен, приятен и безпроблемен живот. Или почти!

Сега Рафаел носеше груба, ръчно тъкана риза без яка, каквито имаха работниците товарачи около Сточна

гара, старо вълнено сако, минало през много гърбове, и обикновен дочен панталон, който се свличаше надолу по бедрата му. Не си спомняше вече кой му ги беше подхвърлил. Това стана след първите няколко разпита, при които понякога изгубваше съзнание. Дрехите, с които го арестуваха, се бяха превърнали в кървави парцали, изпокъсани и мръсни. Когато трябваше да му направят снимки за следственото досие, някой донесе дрехи за него и за чичо му Леон.

Рафаел мислено изтри последните пет месеца с мисълта, че не разполага с време да си преповтаря детайли от този абсурден кошмар, който така или иначе щеше да приключи с настъпването на утрото.

Реши да прочете историята си, така както четяха текстовете в еврейското училище – от дясно наляво, или както му се подиграваха неговите приятелчета българчета – отзад напред.

Онова, което се случи преди малко повече от пет месеца, или по-точно на 10 ноември 1942 година, беше като извадено от лош криминален филм, каквито напоследък германската филмова индустрия UFA бълваше един след друг.

Рафаел си спомняше, че беше студен, мъглив късен следобед. Той се готвеше да отиде при чичо си Леон, защото имаха да уреждат още някои дела около фабриката, която, след влизането в сила на Наредбата за еврейските предприятия, беше в процес на ликвидация. Завари около къщата необичайна суматоха, а присъствието на десетината униформени полицаи, които вардеха входа и улицата, го изпълни с подозрение. Какво търсеха тук? Да не беше станал пожар? За щастие, не се виждаше пу-

шек. Дали Рашел, жената на Леон, не се беше гръмнала, както я беше чул да заплашва напоследък? Или може би беше убила чичо му? Или децата си? След като получиха съобщение, както всички останали от семейството, че не само им вземаха фабриката и магазините, но и че скоро трябва да напуснат къщата, тя изпадаше в нервни кризи. Искаше или да замине някъде, което беше невъзможно, или твърдеше, че ще се самоубие, което в този момент беше нежелателно.

Мъж в цивилни дрехи и с мека шапка излезе от входа и се приближи към униформените. Рафаел разпозна цивилния и това го накара да се отдръпне в уличката. Беше полицейският инспектор Данаил Коларов. След онази история отпреди десет години почти не се бяха срещали. Последно се сблъска с него неотдавна в коридорите на Комисарството по еврейските въпроси.

През последния месец се наложи да отиде няколко пъти в тази сграда. Беше влизал там неведнъж в миналото по работа, когато тя все още принадлежеше на хартиения цар, както наричаха Самуел Патак. Самуел произвеждаше най-добрите картонени кутии, а фирмата „Жермандре“ държеше нейните козметични продукти да достигат до женските ръце в красиви опаковки. Като търговски директор на фирмата, Рафаел сам избираше хартията и картоните, разговаряше с художниците и поръчваше за всеки продукт отделен етикет. Самуел Патак почина внезапно от инфаркт през 1930 година, но работата му беше веднага подхваната от зет му Хари Розенберг. Империята „Сампатак“, най-големият производител на хартиени продукти, беше за Рафаел образец за модерна индустрия. Подобно на Патак, и Арие се стремяха към обновяване на производството, търсеха широки пазари, не се страхуваха от предизвикателствата и обичаха да ги създават. Двете фамилии, Патак и Арие, нямаха

родствени връзки, но се чувстваха свързани. Идваха от Виена, носеха в себе си духа на предприемачеството, на техническия прогрес, на успеха и до известна степен, на лукса. Когато чичото на Рафаел, Леон, реши през 1930 година да стане първият вносител концесионер на германската автомобилна фирма „Мерцедес-Бенц“, тъстът на Хари Розенберг – Самуел Патак, му поръча веднага два от най-луксозните автомобили за фирмата. Единият беше за него самия, а другият – за зет му. Големият „Мерцедес 700“, който през 1930 година току-що беше пуснат на пазара, беше точно по мярка на Самуел, който обичаше големите неща. Автомобилът пристигна месец преди внезапната му смърт и старият Патак не можа да му се порадва. Заедно с него дойде и състезателният модел от 1928 година, какъвто даже и Рафаел нямаше и който беше предвиден като подарък за десетгодишнината от сватбата на Хари с Мадлен, дъщерята на Патак.

Когато през 1941 година влезе в сила Законът за защита на нацията и фабриките на еврейските индустриалци почнаха да затварят врати, „Самуел Патак“ и братя Арие бяха успокоени от Министерството на индустрията, че няма да затворят предприятията им. Изпратиха им писма, с които определяха производството в техните браншове за „военностратегическо“ и дори ги задължиха да продължат дейността си. Нещата обаче се промениха. Към всяко предприятие беше назначен специален инспектор контролор, а цялата печалба се внасяше в блокирана сметка, до която собствениците имаха достъп само за закупуване на материали и за спешни нужди. Превърнаха ги в наемници на самите себе си и им определиха скромни заплати, каквито в индустрията се плащаха на начинаещи машинописки.

Естествено, отнеха им и автомобилите. Хари Розенберг не жалеше толкова за състезателната си кола, с коя-

то в неделен ден се качваше по пътя за Чамкория, колкото за наследения от тъста му удобен „Мерцедес 700“, който продължаваше да му служи вече десет години. Беше се привързал към колата, а и за това време тя не беше мръднала, защото се радваше на специално обслужване.

– Представяш ли си? Взимат ни мерцедеса! – беше възкликнал с негодувание Хари пред жена си Мадлен, когато получи съобщението от комисарството. В него им съобщаваха, че „не се разрешава на евреи да притежават транспортни средства като леки автомобили, мотори и велосипеди“.

– Взимат ни мерцедеса – повтори той, сякаш все още не вярваше, че това може да се случи.

Не искаше да приеме, че щяха да се отнесат така точно към тях: „Сампатак“ бяха лицензиран от държавата и Двореца производител, те печатаха за тях всички държавни, общински и фирмени книжа под формата на бланки, формуляри, декларации, разходни книги, отчетни документи. Произвеждаха дори тоалетната им хартия! На партидите за Двореца слагаха малка златна коронка на всяка ролка и завързваха всяка дузина със златни шнурчета, които сами изработваха.

Мадлен вече беше подготвена и го погледна с учудване.

– Те взимат даже велосипедите на децата, а ти се кахъриш за мерцедеса – отвърна тя.

– Та „Мерцедес“ е еврейска марка! – продължи обаче да се възмущава Хари. – Най-престижната германска кола е на името на внучката Мерцедес на виенския равин Адолф Йелинек, чийто син Емил беше най-големият търговец на тия автомобили. Германците не са сменили името на марката, а комисарството тук ни отнема колата, защото сме евреи. Щом отнемат еврейска кола на евреи, светът е полудял.

Леа Коен
Рафел

Редактор *Виктория Бисерова*
Исторически консултант *Нели Геновска*
Дизайн на корицата *Биляна Славкова*
Коректор *Снежана Бошнакова*
Предпечат *Лиляна Карагъзова*

Българска. Първо издание.

Формат 60 × 90/16

Печатни коли 21,5

ISBN 978-619-164-260-1

Издава

enthusiast

Запазена марка

на „Алто комуникайънс енд пблшинг“ ООД

София, ул. „Кракра“ №20, тел. 02/ 943 87 16

e-mail: office@enthusiast.bg

Книгите на „Ентусиаст“ може да закупите с отстъпка
от www.bookstore.enthusiast.bg

Печат АЛИАНС ПРИНТ ЕООД

Рафаел Арие (действителна личност от първата половина на ХХ век) не се интересува от политика, негова грижа е женската красота. По прищявка на съдбата е осъден след шумен процес.

В ранните часове на 16 април 1943 г. в килия на Софийския затвор той очаква отговор от Двореца на молбата си за помилване. В продължение на 6 часа, между полунощ и 6 часа сутринта, Рафаел се опитва да сглоби всички части от един огромен пъзел, който е довел до неговия процес. Прозрението идва заедно с вестта от Двореца в 6 часа сутринта...

Повече от 70 години по-късно, в далечния Далас, Диди Арие-Бейкър, последната останала от клана Арие свидетелка на събитията от 1943-та, празнува своя 94-ти рожден ден. На този ден тя има странно посещение. Мистър Дейвид Гутман от застрахователната компания „Good Life“ ѝ задава въпроси, които отвеждат Диди в далечното минало и в историята на нейното семейство. Този разказ, който започва като тест за паметта на възрастната жена, се превръща в изповед за Рафаел.

Действието на романа се развива на фона на три травматични епизода от новата българска история: атентатът в катедралата „Света Неделя“ от 1925 г., бандитизмът и отвлеченията от началото на 30-те години и процесите срещу „еврейските спекуланти“ от 1942–1943-та, които правителството провежда по поръка на Берлин.

В романа е вплетена и действителна криминална интрига, която писателката Леа Коен е издирила в архивите.

По спомените на Диди Бейкър е възстановена семейната среда на фамилия Арие – най-видните представители на българската парфюмерийна промишленост до 1943 г.

www.enthusiast.bg

9

786191642601

Цена 15 лв.